

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора кафедри комп'ютерних технологій,
проректора з навчально-методичної роботи

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

Гевка Ігоря Васильовича

на дисертацію

Богомаз Оксани Юріївни

**«Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів
суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 – Освіта/педагогіка)

Актуальність теми дисертаційної роботи. Сучасний стан розвитку українського суспільства та його надзвичайно важливої складової – освіти, актуалізує проблему формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки, як у теоретичному, так і практичному сенсі. Актуальність теоретичного аспекту викликана недостатнім обґрунтуванням цієї проблеми, тому цей аспект потребує уваги на рівні професійної підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Розвиток мас-медіа та інформаційних технологій має значний вплив на освітню сферу, що вимагає від сучасного вчителя суспільствознавчих предметів відповідних компетентностей у роботі з різними джерелами інформації. Формування медіаграмотності у майбутніх фахівців є вимогою часу і пріоритетним завданням в умовах організації освітнього процесу в цифровому просторі, що зумовлено такими явищами, як Covid-19 і війна в Україні, за яких педагог має використовувати достовірну інформацію у навчанні школярів.

Актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю розв'язання низки суперечностей між: усвідомленням сутності і завдань формування медіаграмотності молоді як складової інформаційної безпеки України і її

браком у викладанні суспільствознавчих предметів; потребою у професійній підготовці майбутніх учителів та відсутністю цілісної системи формування у них медіаграмотності в закладах вищої освіти; необхідністю формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів і недостатньою розробленістю теоретико-методологічних і методичних засад щодо забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Зважаючи на вищезазначене, дисертація Богомаз Оксани Юріївни є актуальною, своєчасною та перспективною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота здобувачки є складовою комплексної програми науково-дослідницької проблематики кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти «Теорія та технологія навчання і виховання в системі освіти» з теми «Проблема змісту та методів навчання історії та суспільствознавчих дисциплін» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Тему дисертації було затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 1 лютого 2019 р.) та узгоджена рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 27 березня 2019 р.).

Отже, тема дисертаційного дослідження Оксани Юріївни Богомаз, яка присвячена розв'язанню проблеми формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки є актуальною як у теоретичному так і практичному аспектах.

Наукова новизна одержаних результатів. Даючи оцінку головним здобуткам дисертаційного дослідження, слід зробити акцент на таких результатах, що мають наукову новизну. Авторка уперше визначила, науково обґрунтовала та експериментально перевірила зміст педагогічних умов, методологічних підходів та теоретичних засад, що забезпечують успішність формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих

предметів у процесі професійної підготовки; спроектувала й експериментально перевірила модель поетапного формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів; теоретично обґрунтовала та систематизувала дидактичний інструментарій для формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів; удосконалила окремі механізми та функції процесу формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів в умовах освітнього середовища ЗВО; подальшого розвитку набули методологічні підходи та теоретичні засади формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки.

Вважаємо коректним формулювання зазначених елементів наукової новизни; вони віддзеркалюють відмінності між вже відомими положеннями й орієнтують на результати, яких можна досягти через їх використання на практиці; їх кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що ставляться до дисертацій доктора філософії.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дослідженні. Отримані авторкою наукові результати та висновки дисертаційної роботи характеризуються високим рівнем обґрунтованості і достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань в роботі використовувались такі методи: теоретичні – аналіз філософської, історичної, психологічної, педагогічної літератури; систематизація, порівняння, класифікація, узагальнення одержаних фактів; обґрунтування вихідних положень експериментальної роботи з метою виявлення теоретичних засад формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки; емпіричні – педагогічне спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ювання, опитування, дискусія, методи незакінченого речення, проблемних ситуацій, творчі завдання, незалежних характеристик, ранжування, експертної оцінки, ділова гра, вивчення планів і програм виховної

роботи ЗВО; статистичні – методи математичної статистики, критерій Пірсона χ^2 .

Про високий рівень обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи свідчить їх апробація на 12 міжнародних конференціях та 3 міжнародних семінарах, 13 всеукраїнських конференціях на педагогічних читаннях та круглих столах. Дисертаційна робота Богомаз Оксани Юріївни вирізняється самостійністю та завершеністю. Дисертанткою успішно сформульовано перелік завдань, що пов'язані з теоретичним аналізом наукових джерел для висвітлення проблеми становлення медіаосвіти і формування медіаграмотності молоді, розкрити методологічні підходи; обґрунтуванні базові поняття дослідження, уточненні зміст категорій «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіаграмотність майбутніх учителів суспільствознавчих предметів», «формування медіаграмотності у майбутніх учителів суспільствознавчих предметів»; визначенні та теоретичному обґрунтуванні сукупності педагогічних умов формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки; розроблені й адаптації моделі формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів та експериментальна перевірка ефективності запропонованих педагогічних умов та апробування розробленої моделі формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів в освітнє середовище ЗВО.

Зміст дисертаційної роботи відповідає поставленій меті та відбиває логіку дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені в роботі, достатньо обґрунтовані і підкріплені результатами аналізу значної кількості наукових джерел та інформації. Структура і кількість опрацьованих літературних джерел свідчить про глибину проведеного дослідження, автор посилається на класичні та сучасні праці відомих науковців, дискутує з ними і пропонує власне бачення досліджуваної проблеми.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертація складається з анотацій двома мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (до якого входять акти впровадження).

Науковий апарат дослідження відображає досліджувану проблему в логіці наукового пошуку і змодельовує основні положення дисертації. В анотації українською та англійською мовами представлено короткий огляд та основні положення дисертаційної роботи, викладено основні складники категоріального апарату дослідження.

Доречне цитування першоджерел демонструє наукову ерудицію дослідника. У дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Імпонують лаконічні висновки й узагальнення.

У висновках до дисертації підбиваються підсумки наукових пошуків автора, вони цілком відповідають поставленим завданням та пропонуються можливі перспективи подальших наукових досліджень.

Заслуговує на схвалення практичне значення дослідження, оскільки розроблене і впроваджене автором в освітній процес суспільствознавчих предметів «Суспільствознавство», «Громадянська освіта» I курс (модуль «Світ інформації і мас-медіа»), «Громадянська освіта. Основи демократії» II курс (модуль «Мас-медіа»), «Основи медіаграмотності» (модулі «Теоретичні основи медіаграмотності» та «Медіаграмотність та критична медіаграмотність як медіакомпетентність вчителя») для підвищення рівня сформованості медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів та для змістового забезпечення проведення циклу занять і добору дидактичного інструментарію щодо формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки.

У практичному вимірі положення дисертації можуть слугувати підґрунтям для розробки навчально-методичного забезпечення (навчальні програми, підручники, методичні посібники, методичні рекомендації, курси лекцій, практичних занять, проекти), організаційно-методичного забезпечення

позааудиторної діяльності, наукових гуртків, спецкурсів у закладах вищої освіти, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників.

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) та текстових запозичень у дисертаційній роботі здобувачки не виявлено.

Мова і стиль дисертації. Дисертація написана грамотною, літературною державною мовою. Отримані результати досліджень викладені у доступному для фахівців вигляді. Робота чітко структурована, логічно побудована, аргументація основних положень і висновків є достатньою. Текст дисертації оформлений згідно з чинними вимогами МОН України.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових виданнях. Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною науковою працею дисертантки. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані авторкою особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі містяться лише ті напрацювання, які становлять особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані у дисертації є достовірними. В цілому, дисертаційна робота характеризується завершеністю, зміст дисертації відповідає поставленій меті. Основні наукові результати дисертації а також відповідні елементи наукової новизни з достатньою аргументованістю наведено у 21 науковій публікації (із них 19 одноосібних): 6 статей відображають основні наукові результати дисертації (із них 4 статті у наукових фахових виданнях України; 1 – у наукових зарубіжних виданнях, 1 – Web of Science), всі вказані публікації знаходяться у вільному доступі в мережі Internet та мають активний ідентифікатор DOI; 13 публікацій мають апробаційний характер та 2 наукові праці додатково відображають основні наукові результати дисертації.

Дискусійні положення та зауваження. Відзначаючи високий рівень роботи, наукове та практичне значення отриманих результатів Оксани

Юрїївни Богомаз, вважаємо за доцільне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження та побажання:

1. Позитивно оцінюючи в цілому виокремлений комплекс методів дослідження для реалізації мети та розв'язання завдань науково-педагогічного пошуку (с. 29), звертаємо увагу на те, що не повністю окреслене поле використання заявлених емпіричних та статистичних методів (лише для діагностики рівнів сформованості медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів).

2. У висновках до першого розділу не зазначено важливість визначених автором на с. 36 основних етапів становлення медіаосвіти та медіаграмотності.

3. Визначаючи четверту педагогічну умову формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів (с.99-100), авторці варто було б ґрунтовніше висвітлити особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій та ефективність застосування їх у навчанні.

4. На с.102 в розробленій дисертанткою моделі формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів в результативному компоненті доцільно було б більш детально висвітлити вплив діяльнісного компоненту.

5. У списку літератури представлені авторські статті дисертантки, проте деякі публікації не мають посилання в тексті самої дисертації.

Проте висловлені зауваження не торкаються суті дисертаційного дослідження, вони носять рекомендаційний характер, можуть стати предметом для наукової дискусії і не применшують наукової цінності даної роботи. У роботі зібраний величезний фактологічний матеріал, який є систематизованим, має авторську інтерпретацію і в цілому формує цілісну картину дослідження.

Загальний висновок. Актуальність теми, самостійність і завершеність здійсненого дослідження, наукова новизна і практична значущість одержаних

результатів, аналіз опублікованих наукових праць дає підстави зробити такий загальний висновок: дисертаційна робота Оксани Юріївни Богомаз «Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки» відповідає галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження про присудження доктора філософії», а її авторка Оксана Юріївна Богомаз, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри комп'ютерних технологій,
проректор з навчально-методичної роботи

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

«24» жовтня 2022 року

Ігор ГЕВКО

